

*Dorota Wielkiewicz-Jałmużna**

NAUCZANIE SPRAWNOŚCI KOMUNIKACYJNYCH W GRUPACH EKONOMICZNYCH

Słowa kluczowe: sprawność, komunikacja, kompetencja, język, rozumienie, czytanie, mówienie, pisanie, słuchanie, tekst, cudzoziemiec, interakcja, mediacja

Streszczenie. Celem nauczania języka polskiego w grupach ekonomicznych jest przede wszystkim rozwijanie kompetencji uczących się. Kluczowe znaczenie mają umiejętności receptywne czyli rozumienie ze słuchu i czytanie. Istotne znaczenie ma również nauczanie sprawności produktywnych to jest mówienia i pisanie. Kolejnymi sprawnościami językowymi, które uczniowie zdobywają pod nadzorem nauczyciela są: umiejętność interakcji i mediacji.

Głównym celem nauczania języka polskiego w SJPdC UŁ jest rozwijanie kompetencji komunikacyjnych uczących się, czyli umiejętności posługiwania się systemem językowym w konkretnych sytuacjach. Obcokrajowcy w czasie rocznego pobytu w Studium powinni nabyć umiejętności językowe w stopniu umożliwiającym rozpoczęcie studiów na wybranym przez siebie kierunku. Tak więc poza kompetencją językową w zakresie życia codziennego muszą posiadać umiejętność syntetycznego ujęcia tematu w postaci notatek z wykładu, samodzielnego opracowania literatury specjalistycznej, sprawnego selekcjonowania informacji podawanych w tekście mówionym i pisanym itp. W związku z tym niezbędne jest wdrażanie cudzoziemców do aktywnej pracy z tekstem mówionym i pisanym.

W grupach ekonomicznych kluczowe znaczenie mają umiejętności receptywne, do których zalicza się sprawność rozumienia ze słuchu oraz czytania. Wybór odpowiedniej techniki nauczania czytania wynika ze stylu, który ma być rozwijany. A. K. Pugh wyróżnił pięć podstawowych typów strategii, jakimi posługuje się osoba biegle czytająca:

- czytanie tekstu dla wyszukania w nim określonej informacji, czytający nie musi czytać tekstu zdanie po zdaniu, gdyż szuka określonego symbolu, który wie jak wygląda;

- czytanie poszukujące polega na szukaniu informacji na dany temat, a czytający nie zna formy, w jakiej jest ona zakodowana;

* dorojal@wp.pl, Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców, Uniwersytet Łódzki, ul. Matejki 21/23, 90-231 Łódź.

- czytanie tekstu dla ogólnego zrozumienia – osoba czytająca stara się poznać główną treść czytanego tekstu i kontekst komunikacyjny;
- czytanie receptywne – czytający skupia się na treści tekstu, zapamiętuje informacje, ale bez głębszego zastanowienia się nad nimi;
- czytanie odbiorcze – czyli czytanie kreatywne, które wywołuje u czytającego refleksje i skojarzenia (Pugh 1978, s. 52, cyt. za: Chodkiewicz 1986, s. 65).

Wszystkie te strategie mogą być przydatne w czasie opanowywania przez studentów specjalistycznych pojęć związanych z ekonomią, ale wydaje mi się, że szczególnie należy zwrócić uwagę na czytanie poszukujące, czytanie tekstu dla ogólnego zrozumienia i czytanie odbiorcze.

Przy kształtowaniu umiejętności czytania, sprawą podstawową jest odpowiedni dobór tekstu. W przypadku grup ekonomicznych najpierw wprowadza się teksty specjalistyczne, adaptowane do poziomu leksykalnego studenta cudzoziemca, potem zapoznaje się studentów z wybranymi tekstami z literatury specjalistycznej nieprzepracowanymi i z artykułami z czasopism dotyczącymi zagadnień ekonomicznych.

Pośród technik nauczania czytania wyróżnia się:

- techniki poprzedzające czytanie,
- techniki towarzyszące czytaniu,
- techniki następujące po nim.

Przed rozpoczęciem pracy z tekstem trzeba zogniskować uwagę uczących się na jego tematyce. W tym celu można posłużyć się analizą tytułu lub rozmową na temat, któremu poświęcony jest tekst. Można również za pomocą ćwiczeń przypomnieć słownictwo, które się w nim znajduje, a także wprowadzić nowy materiał leksykalny.

W przypadku technik towarzyszących czytaniu, ich wybór jest uzależniony od wyboru strategii czytania, którą w danym momencie chcemy kształtować. Jeżeli jest to rozumienie selektywne lub czytanie poszukujące, to uczniowie powinni w określonym czasie wykonać zadania związane z wypełnieniem tabeli lub udzielić odpowiedzi na pytania związane z treścią tekstu, które nie wymagają globalnego zrozumienia. Kształtowanie rozumienia globalnego może być wykorzystane we wstępnej pracy z nowym tekstem, np. uczący się na podstawie szybkiej lektury może określić główne założenia tekstu. W przypadku równoczesnego nauczania słownictwa i rozumienia globalnego można wykorzystać technikę wyszukiwania wyrazów – kluczy lub wyboru zdania lub zdań najistotniejszych dla zrozumienia sensu czytanego tekstu. Umiejętność czytania odbiorczego można rozwijać m.in. poprzez parafrazy tekstu: streszczenie i jego interpretację. Mogą to także być np. ćwiczenia polegające na uzupełnianiu luk w tekście.

Czytanie tekstów zwykle nie jest celem samym w sobie i nie służy wyłącznie nabywaniu umiejętności czytania lub poszerzania słownictwa, ale jest punktem wyjścia do kształtowania innych umiejętności, np. mówienia lub pisania. W zależności od celu danej jednostki lekcyjnej, po przeczytaniu tekstu może nastąpić dyskusja lub ćwiczenia związane z kształtowaniem umiejętności pisania.

Umiejętności receptywne to nie tylko rozumienie tekstu pisanego, to także umiejętność słuchania. Ze względu na to, że celem kursu jest przygotowanie słuchaczy do studiów ekonomicznych, umiejętność ta musi zostać u nich wykształcona, choćby po to, żeby potrafili w pełni korzystać z wykładów. Na tym etapie nauczania uzasadnionym wydaje się nauczanie słuchania intensywnego, to jest ściśle powiązanego z resztą pracy ucznia w klasie i w domu.

Techniki ćwiczeniowe mogą:

- poprzedzać słuchanie,
- towarzyszyć słuchaniu,
- następować po wysłuchaniu tekstu.

Techniki poprzedzające słuchanie najczęściej wykorzystywane przy prezentacji tekstów ekonomicznych to: skupienie uwagi uczniów wokół tematu tekstu poprzez rozmowę na temat poruszany w tekście, wyjaśnienie tytułu tekstu i wprowadzenie nowych słów i struktur gramatycznych niezbędnych do zrozumienia tekstu. Technika stosowaną w trakcie słuchania jest przede wszystkim notowanie, czyli ćwiczenie polegające na tworzeniu przez uczniów listy informacji sporządzanych zgodnie z instrukcją nauczyciela. Notatki te najczęściej są wykorzystywane do ćwiczeń, które następują po słuchaniu takich jak: prawda/ fałsz, wielokrotny wybór, uzupełnianie tekstu, odpowiedzi na pytania.

Oprócz nauczania sprawności receptywnych istotne znaczenie ma również nauczanie sprawności produktywnych, czyli mówienia i pisania. Pierwsza z tych umiejętności ma podstawowe znaczenie w komunikacji ogólnej i jest już dosyć dobrze rozwinięta u osób, które rozpoczynają kurs nauczania języka specjalistycznego, natomiast pisanie zawsze sprawia kłopoty niezależnie od poziomu nauczania. Na co dzień tylko w 9% komunikujemy się przez pisanie (Seretny, Lipińska 2005, s. 227).

Umiejętność mówienia w grupie o profilu ekonomicznym jest rozwijana poprzez przygotowanie wypowiedzi na temat omówionych wcześniej tematów ekonomicznych, w trakcie dyskusji sprowokowanych przez omawiane tematy i porównywanie sytuacji ekonomicznej w Polsce, na świecie i w kraju rodzinnym uczącego się. Umiejętność przygotowania tego rodzaju wypowiedzi jest osobom na poziomie B2 nieobca, głównym ich celem jest wykorzystanie leksyki ekonomicznej, jej utrwalanie i powtarzanie. Nauczyciel, który ocenia te wypowiedzi, koncentruje się z założenia przede wszystkim na ich formie leksykalnej i informacyjnej skuteczności, ale zwraca uwagę również na płynność i poprawność wypowiedzi.

Jedną z kluczowych umiejętności w procesie komunikacji jest pisanie. W prezentowanych tu typach grup raczej nie występuje pisanie kontrolowane, które jest charakterystyczne dla poziomu początkującego. Natomiast wskazane na tym poziomie nauczania jest pisanie sterowane i pisanie wolne. Pisanie sterowane polega na tym, że studenci piszą wypracowanie na temat zasugerowany przez nauczyciela, który pomaga im zaplanować i przygotować pracę, daje różnego rodzaju wskazówki. Tego typu ćwiczenia są bardzo często wykorzystywane w grupach ekonomicznych i stosowane po wcześniejszym przeczytaniu, wyjaśnieniu i omówieniu

danego tekstu, który stanowi pretekst do napisania przez studenta pracy samodzielnej. W ostatnich tygodniach nauki wprowadza się pisanie wolne, które polega na tym, że uczeń ma podany temat, a formę wybiera sam. Musi też sam sobie poradzić z problemami gramatycznymi i stylistycznymi. Umiejętność konstruowania tego typu tekstów jest później sprawdzana w czasie egzaminu końcowego.

W czasie naturalnej komunikacji poszczególne sprawności komunikacyjne wykorzystywane są łącznie. Ponieważ w czasie nauki języka obcego nie chcemy stawiać zbyt wielu trudności przed uczniem jednocześnie, panuje tendencja do rozbijania nauczania na poszczególne elementy. Z drugiej strony jednak wiemy, że o powodzeniu aktu komunikacji decyduje równoczesne wykorzystanie różnych elementów systemu języka oraz umiejętności komunikacyjnych. Dlatego im wyższy poziom nauczania, tym większa powinna być integracja tych elementów.

Umiejętność interakcji zaproponowana przez *Europejską Kartę Kształcenia Językowego* odnosi się do integracji słuchania i mówienia, które są niezbędne do prowadzenia rozmowy. Na tzw. umiejętności konwersacyjne składają się: umiejętność rozpoczynania i kończenia rozmowy, zabrania i oddania głosu, zmiany tematu, a nawet przerywania dialogu. W opisywanych tu grupach ekonomicznych w ramach ćwiczeń leksykalnych prowadzi się dyskusje na tematy prezentowane w czytanych tekstach. Uczniowie pod nadzorem nauczyciela w trakcie dyskusji utrwalają i powtarzają słownictwo, ale także rozwijają umiejętności interakcyjne.

Kolejną sprawnością językową, która swoją popularność zawdzięcza *Europejskiemu Opisowi Kształcenia Językowego* jest mediacja, czyli umiejętność przetwarzania wypowiedzi integrująca sprawności receptywne z produktywnymi. Polega ona nie tylko na mediacji między językami, czyli tłumaczeniu, lecz także na przekształcaniu wypowiedzi w ramach jednego języka i objawia się m.in. poprzez zmianę aspektu stylistycznego wypowiedzi, jej długości, szczegółowości itd. W grupach ekonomicznych jest ona kształtowana m.in. poprzez techniki streszczania tekstów oraz ich przeredagowywania w zakresie wskazanych elementów.

Przedstawione rozważania nie wyczerpują oczywiście tematu, jakim jest nauczanie sprawności komunikacyjnych w grupach ekonomicznych, nie uwzględniają też wielu innych działań metodycznych, podejmowanych przez nauczycieli uczących w tych grupach. Jest to jedynie próba uogólnienia kilku istotnych, praktycznych sposobów działania, zmierzających do pobudzenia aktywności językowej u studentów-cudzoziemców. Umożliwi im ona podjęcie studiów w polskich uczelniach wyższych.

BIBLIOGRAFIA

- Awdiejew U., 1981, *Rozwijanie sprawności mówienia w języku polskim jako obcym. Zarys problematyki*, „Przegląd Polonijny”, nr 1, s. 69–76.
- Bugajska D., 2002, *Słucham? Słucham! O umiejętności aktywne słuchania na lekcjach polskiego*, „Nowa Poliszczyna”, nr 2, s. 47–55.
- Chodkiewicz H., 1986, *O sprawności czytania w nauczaniu języka obcego*, Warszawa.

- Komorowska H., 2002, *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa.
- Lipińska E., 2000, *Sprawność pisania w nauczaniu języka obcego*, „Języki Obce w Szkole”, nr 5, s. 10–19.
- Rusiecki J., 1993, *Rozwijanie sprawności słuchania ze zrozumieniem; podstawy teoretyczne i propozycje ćwiczeń*, „Języki Obce w Szkole”, nr 4, s. 296–303.
- Seretny A., Lipińska E., 2005, *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*, Kraków.
- Stawna M., 1991, *Podejście komunikacyjne do nauczania języków obcych. Od teorii do praktyki*, Warszawa.

Dorota Wielkiewicz-Jałmużna

TEACHING COMMUNICATIONS SKILLS IN ECONOMIC GROUPS

Keywords: skill, communication, competence, language, reading, speaking, writing, listening, text, foreigner, interaction, mediation

Summary. The purpose of teaching Polish in economic groups is primarily to develop the learners' communicative competence. Receptive skills (listening and reading) are crucial. Teaching also productive efficiency, that is speaking and writing, is also important. The ability of interaction and mediation are another language skills, which students acquire under the supervision of a teacher.